

הרב יהודה הלוי עמיחי

רוב יהודי העולם בארץ ישראל

שאלה:

בעזרת ה', בשנים הקרובות ייווצר מצב שבארץ ישראל יהיו רוב יהודי העולם, האם תהא לכך השפעה הלכתית?

תשובה:

א. שתי קדושות לארץ

לארץ ישראל יש שתי קדושות: קדושה עצמית-סגולית וקדושה שנייה לעניין המצוות התלויות בארץ. הקדושה הסגולית של ארץ ישראל מתגלה בכך שהיא נחלת ד' ועיני ד' בה תמיד מראשית שנה ועד אחרית שנה, הארץ אשר נבחרה מכל הארצות, ובה מקום המקדש, השכינה, מתנבאים בעבורה, מקיימים בה מצוות יישוב הארץ, ואפילו לקבורה בה יש מעלות רבות. קדושה זו היא מהשבועה שנשבע הקב"ה לאברהם אבינו ונתן לו את הארץ, ומאז היא עומדת בקדושתה ואין בה שינוי. קדושה עצמית זו איננה נובעת ממספר בני ישראל בארץ ישראל ואינה תלויה במספרם, אלא היא נצחית.¹

אך ביחס לקדושת ארץ ישראל לעניין המצוות התלויות בארץ, כגון יובל, שביעית, תרומות ומעשרות, ערלה, כלאים, לקט שכחה ופאה, צריך לדון בהשפעת מספר היהודים היושבים בארץ, לעניינים הלכתיים אלו.

ב. בית ראשון

בתקופת בית ראשון נהגו כל המצוות התלויות בארץ מדאורייתא, שהרי כל ישראל ישבו על אדמתם תחת מלכות ישראל, אולם לקראת סוף בית ראשון

1. עיין כפתור ופרח (פ"י), שו"ת מהרי"ט (ח"ב יו"ד סי' כח), תשב"ץ (ח"ג סי' ר), חתם סופר (יו"ד סי' רלד). מבוא לשבת הארץ (פט"ו), אנציקלופדיה תלמודית (ערך ארץ ישראל).

בטל דין יובל שהרי גלו שתיים וחצי השבטים וכבר לא היו כל השבטים בארץ ישראל, ואמרו חז"ל בגמרא בערכין:²

משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו יובלות, עזרא דכתיב ביה: "כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים ושש מאות וששים".³ הוה מני? דתניא: משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו יובלות, שנאמר: "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה",⁴ בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן; יכול היו עליה והן מעורבין, שבט בנימין ביהודה ושבט יהודה בבנימין, יהא יובל נוהג? תלמוד לומר: לכל יושביה, בזמן שיושביה כתיקונן ולא בזמן שהן מעורבין!

מדברי הגמרא עולה שכל זמן שאין כל יושביה עליה אין חיוב מצוות יובל נוהג מדאורייתא. אך ביחס לחיוב מצוות שמיטה במצב שאין כל יושביה עליה נחלקו הראשונים בביאור דברי הגמרא בקידושין:⁵

רבי אומר: "וזה דבר השמיטה שמוטי"⁶ - בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע - אי אתה משמט כספים.

דעת רש"י⁷ היא ששמיטת קרקע ושמיטת כספים הן כפשוטן: שמיטה מעבודת הקרקע בשנה השביעית, ושמיטת כספי הלוואה. ושתי מצוות אלו תלויות זה בזה. אך לא מצאנו תלות בין מצוות שמיטה מעבודת הקרקע בשנה השביעית ובין מצוות היובל. ואילו התוספות⁸ מפרשים ששמיטת קרקע פירושה שמיטת היובל, שבה שבים הקרקעות לבעליהם הראשונים, ושמיטת כספים היינו שמיטת השנה השביעית, ולדעה זו יש שייכות ותלות בין מצוות יובל למצוות שמיטה בשנה השביעית. ולכן נראה שדעת התוספות היא שכשם שבטלו היובלות בסוף בית שני כך גם השמיטין נתבטלו, אולם לדעת רש"י ייתכן להסביר שהשביעית המשיכה לנהוג מדאורייתא גם לאחר שגלו שתיים

2. ערכין לב ע"ב.

3. עזרא ב, סד.

4. ויקרא כה, י.

5. קידושין לח ע"ב.

6. דברים טו, ב.

7. תוספות שם, ד"ה "השמטת כספים חובת הגוף", בהבנת דעת רש"י. ועיין עוד תוספות גיטין לו ע"א, ד"ה "בזמן ששמע שאף לדעת רש"י שמיטה תלויה ביובל".

8. תוספות שם, ד"ה "השמטת כספים חובת הגוף".

וחצי השבטים, עד סוף תקופת בית ראשון. לגבי שאר מצוות התלויות בארץ, נראה שלכל הדעות נהגו בתוקפם הראשון ובחיוכם מדאורייתא עד חורבן בית המקדש הראשון.

ג. חורבן הבית הראשון

על המשך תוקפה של קדושת יהושע לאחר חורבן הבית נחלקו בגמרא:⁹

מאי טעמא דמ"ד: **קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא?** דכתיב: (נחמיה ח') 'ויעשו בני הגולה השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל וגוי ותהי שמחה גדולה מאד'. אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא? אלא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע, מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה, אף ביאתן בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה; ואומר: (דברים ל') 'והביאך ה' אלוקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה', מקיש ירושתך לירשת אבותיך, מה ירושת אבותיך בחידוש כל דברים הללו, אף ירושתך בחידוש כל דברים הללו. ואיך? דבעי רחמי על יצר דעבודה זרה ובטליה, ואגין זכותא עלייהו כי סוכה. והיינו דקא קפיד קרא עליוה דיהושע, דבכל דזכותא כתיב יהושע והכא כתיב (נחמיה ח') ישוע, בשלמא משה לא בעא רחמי, דלא הוה זכותא דארץ ישראל, אלא יהושע דהוה ליה זכותא דארץ ישראל, אמאי לא ליבעי רחמי. והא כתיב: 'אשר ירשו אבותיך וירשתה'! הכי קאמר: כיון דירשו אבותיך ירשת את.

למחלוקת זו, האם קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבוא או לא, יש השלכות לעניין הכרכים שכבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל,¹⁰ כאשר לדעות שקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא הרי שהדבר אסור, אולם לדעות שקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא הרי שהדבר מותר.

להלכה רוב הראשונים¹¹ פוסקים שקדושה ראשונה בטלה בחורבן בית המקדש הראשון. אמנם נחלקו האחרונים אם כל המצוות התלויות בארץ

9. ערכין לב ע"ב.

10. חגיגה ג ע"ב.

11. רמב"ם הלי' בית הבחירה פ"ו הטי"ז, ראב"ד הלכות תרומות פ"ג הי"ג, כו"פ פ"ג, טור שו"ע יורה דעה ס"י שלא סעי' א.

בטלו בחורבן הבית או רק מצוות ששייכות בכיבוש בטלו. יש שאמרו שמצוות שאינן שייכות בכיבוש, כגון לקט, שכחה, פאה וחדש שנהגו קודם כיבוש וחלוקה, על אף שבטל הכיבוש, קדושתם מדאורייתא לא בטלה. ויש שלא חילקו, וכל המצוות התלויות בארץ חיובם התבטל מדאורייתא בחורבן הבית.

ד. הקדושה בתקופת בית שני

מדברי הגמרא בערכין למדנו שקדושה ראשונה ושנייה יש להם, משמעות הדבר שהקדושה בבית שני הייתה מדאורייתא, ולכן היו בחידוש כל המצוות התלויות בארץ מדאורייתא. אולם כנגד שיטה זו סבר ר' אלעזר בירושלמי:¹²

אמר רבי לעזר **מאיליהן קיבלה עליהן** את המעשרות מה טעם ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה וכותבים ועל החתום שרינו לוינו וכהנינו.

העולה מכאן שישנה מחלוקת אם בתקופת בית שני נהגו מצוות התלויות בארץ מדאורייתא או לא. נחלקו בכך גם הראשונים כאשר רבי יהודה¹³ סובר שלא ייתכן שלא נהגו בתרומות ומעשרות ובכל המצוות התלויות בארץ מדאורייתא. את דברי הירושלמי הסביר שכיוון שחייבו עצמם מאליהם הרי שהתקדשו המקומות בחובת דאורייתא. ולעומתו סבור הרמב"ם¹⁴ שמשמע שהחיוב בתקופת בית שני היה מדרבנן בלבד. השאלה על החיוב בתקופת בית שני מבוססת על הצורך ב"ביאת כולכם", כאשר דעת הרמב"ם שעל אף שהקדושה השנייה הינה מדאורייתא מכל מקום ללא "ביאת כולכם" חיוב תרומות ומעשרות הוא מדרבנן. לעומתו הראב"ד¹⁵ השיג עליו וסובר שמשמעות "ביאת כולכם" הוא רק לעניין מצוות חלה, אבל לעניין חיוב בתרומות ומעשרות אין מיעוט של "ביאת כולכם", ולכן נהגו הדינים מדאורייתא.

על חיוב היוכל בתקופת בית שני נחלקו הראשונים. לדעת ר"ת¹⁶ נהג היוכל בבית שני מדאורייתא, ואת הצורך ב"כל יושביה עליה" הסביר שהרי עלו מקצת מכל י"ב שבטים ולכן החיוב הוא מדאורייתא. ואילו דעת התוספות¹⁷

12. ירושלמי שביעית פ"ו ה"א.

13. תוספות יבמות פב ע"ב, ד"ה "ירושא".

14. הלכות תרומות פ"א הל' כ"ו.

15. השגת הראב"ד, שם.

16. תוספות גיטין לו ע"ב, ד"ה "בזמן".

17. שם.

שבבית שני נהג היובל רק מדרבנן, והנימוק העיקרי הוא שלא היו "כל יושביה עליה".

התוספות¹⁸ הקשה לדעת ר"ת שמספיקה נציגות של כל אחד מהשבטים מדוע לא נהגה מצוות חלה מדאורייתא? והרי הגמרא¹⁹ אמרה שחלה נהגה בבית שני מדרבנן בלבד מהמיעוט של "בבואכם"²⁰ - בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם, וכי אסקינהו עזרא לא כלהו סליק". מה השוני בין מצוות חלה ליובל? כשם שיובל לדעת ר"ת מספיק רק נציגי י"ב השבטים אם כן גם בחלה יספיקו נציגי י"ב שבטים? התוספות מתרץ שהלימוד של "בבואכם" פירושו שישנה חובה שהכול יהיו בבואכם, ואם כן לענין חלה לא מספיק שיבואו נציגי י"ב השבטים אלא גם לר"ת צריך 'ביאת כולכם'. נמצאנו למדים מדברי התוספות, שיש חילוק בין **כל יושביה** ובין **דין ביאת כולכם**, דהיינו ייתכן שנציגים מספיקים לדין "כל יושביה עליה", אולם לדין "בבואכם" שתהא ביאת כולכם אין נציגות של י"ב השבטים מספקת.

מסקנת הדברים שבתקופת בית שני לשיטת כולם מצוות הפרשת חלה נהגה מדרבנן, אבל בדין תרומות ומעשרות נחלקו הראשונים אם נהגו מדאורייתא, וכן לגבי מצוות היובל והשמיטה נחלקו הראשונים אם נהגו מדאורייתא.

ה. קדושת ארץ ישראל בזמן הזה

בגמרא ביבמות²¹ ישנה מחלוקת ביחס לקדושת הארץ בזמן הזה. נאמר בפסוק "אשר ירשו אבותיך וירשתה"²², ונדרש בסדר עולם (רבי יוסי) "ירושה ראשונה ושנייה יש להן ושלישית אין להן". רבי יוחנן הסביר בכך שדעת רבי יוסי במשנה שם²³ שדיני תרומות ומעשרות בזמן הזה הם מדאורייתא, הואיל וקדושת הארץ בזמן הזה מדאורייתא. ריש לקיש חולק על שיטה זו וסובר שבזמן הזה תרומות ומעשרות הם מדרבנן, ועל פי הגמרא במסכת נידה²⁴ נראה שלדעתו בטלה קדושת הארץ, ולכן כעת מצוות תרומות ומעשרות הן מדרבנן.

18. תוספות נידה מז ע"א, ד"ה "לא כלהו".

19. נידה מז ע"א.

20. במדבר טו, יח.

21. יבמות פב ע"ב.

22. דברים ל, ה.

23. יבמות פא ע"א.

24. על פי נידה מז ע"ב.

במחלוקת זו נחלקו גם הראשונים: דעת הרמב"ם היא שתרומה בזמן הזה מדרבנן ואילו דעת הראב"ד כדעת רבי יוחנן שתרומות ומעשרות בזמן הזה הן מדאורייתא. וכן נחלקו בכך בהלכות שמיטה ויובל: ²⁵ שדעת הרמב"ם היא שבביאה שלישית יקדשו מחדש, ואילו דעת הראב"ד היא שלדעת רבי יוסי אין צורך בקידוש מחדש.

ה. שיטת הרמב"ם בקדושה בזמן הזה

מכיוון שבשאלות שהעלנו יש מחלוקות רבות של ראשונים, ניגש לראות את שיטת הרמב"ם, הואיל ועל פיה נוהגים היום, ולכן משמעותה רבה.

שיטת הרמב"ם בשאלה זו נתלבנה במספר מקומות. בהלכות תרומות ²⁶ כתב:

כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלו קדושתן, שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא, כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה קדושה שנייה **העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבוא.**

מדבריו אלו משמע שקדושה שנייה קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, ואין צורך לכל פעולת קידוש נוספת. אולם הרמב"ם בהלכות תרומות ²⁷ מזכיק פעולה חדשה בביאה שלישית, וזו לשונו:

התרומה בזמן הזה ואפילו במקום שהחזיקו עולי בבל ואפילו בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהן שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בלבד, ובזמן שכל ישראל שם שנאמר 'כי תבואו ביאת כולכם' כשהיו בירושה ראשונה **וכמו שהן עתידין לחזור בירושה שלישית**, לא כשהיו בירושה שנייה שהייתה בימי עזרא שהייתה ביאת מקצתן ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה, וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם כתרומה.

השגת הראב"ד: התרומה בזמן הזה וכו' עד שהן עתידין לחזור בירושה שלישית. א"א לא כיוון להלכה יפה דהא קיימא לן כרבי יוחנן דאמר ביבמות תרומה בזמן הזה דאורייתא והוא עצמו נראה שכך כתב בתחלת הספר ואי איתא להא מילתא בחלה הוא דאיתא.

25. הלכות שמיטה ויובל פרק יב הל' טז.

26. הלכות תרומות פ"א הל' ה.

27. הלכות תרומות פ"א הל' כו.

מדברי הרמב"ם עולה שתרומות ומעשרות בזמן הזה הן מדרבנן, ולכן כשתהיה ביאה שלישית אי"ה במהרה בימינו יצטרכו לעשות פעולת קידוש מחדש, שהרי עד ביאה שלישית לא היו תרומות ומעשרות מדאורייתא, ואילו הרמב"ם כתב בהלכה ה שאין צורך בכל פעולה נוספת, אלא שקדושה שנייה קדשה לשעתה ולעתיד לבוא. שאלה זו היא שאלת הראב"ד את הרמב"ם.

הרמב"ם חזר על דבריו גם בדיני ערים המוקפות חומה²⁸ וזו לשונו:

אין סומכין אלא על חומה המוקפת בשעת כיבוש הארץ, כיצד עיר שלא היתה מוקפת חומה בשעה שכבש יהושע את הארץ אף על פי שמוקפת עתה הרי היא כבתי החצרים ועיר שהייתה מוקפת חומה בימי יהושע אף על פי שאינה מוקפת עתה הרי היא כמוקפת, וכיון שגלו בחורבן ראשון בטלה קדושת ערי חומה שהיו בימי יהושע. כיון שעלה עזרא בביאה השנייה נתקדשו כל הערים המוקפות חומה באותו העת מפני שביאתן בימי עזרא שהיא ביאה שנייה כביאתן בימי יהושע, מה ביאתן בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו בתי ערי חומה ונתחייבו במעשר, אף ביאתם בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו בתי ערי חומה ונתחייבו במעשר.

וכן לעתיד לבוא בביאה שלישית בעת שיכנסו לארץ יתחילו למנות שמיטין ויובלות ויקדשו בתי ערי חומה ויתחייב כל מקום שיכבשוהו במעשרות שנאמר 'והביאך ה' אלוקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה', מקיש ירושתך לירושת אבותיך, מה ירושת אבותיך אתה נוהג [בה] בחידוש כל הדברים האלו אף ירושתך אתה נוהג בה בחידוש כל הדברים האלו.

השגת הראב"ד: וכן לעתיד לבוא. אי"א הא דלא כרבי יוסי אלא במקומות שלא קידש עזרא.

בתחילת דבריו כותב הרמב"ם את הדין של הקדושה לשעתה ולעתיד לבוא, ולאחר מכן אומר שבביאה שלישית יצטרכו פעולה נוספת של קידוש, ולכאורה לא ברור מדוע יש צורך בפעולה נוספת בזמן הביאה השלישית?

ההסבר הראשון הוא שאמנם קדושה שנייה קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, ואולם לענין תרומות ומעשרות אנו מצריכים תנאי נוסף שיהיו כל יושביה עליה, ולכן הקדושה קיימת. אלא שחסר עדיין תנאי של 'כל יושביה עליה',

28. הלכות שמיטה ויובל פרק יב הל' טו-טז.

ולפיכך כאשר יהיו כל ישראל עליה, הרי שיתחייבו מידיית בתרומות ומעשרות מדאורייתא שהרי הקדושה כבר קיימת ו'ביאת כולכם' איננו אלא חיסרון מעשי שצריך להשלימו כאשר יהיו כל ישראל על הארץ.

על פי הסבר זה אין דין 'ביאת כולכם' תלוי בעיקר הקדושה אלא תנאי שצריך להשלימו, ובשעה שתנאי זה יתממש הרי שמהות הקדושה תתקיים, ולא צריך פעולה נוספת.

הסבר נוסף אנו לומדים בדברי הגר"ח.²⁹ לשיטתו ישנם שני מושגים: א. יושביה עליה. ב. ביאת כולכם. ודין 'יושביה עליה' הוא תנאי בדיני שמיטה ויובל שאם אין 'יושביה עליה' - אין נוהגת שמיטה ויובל. כמו כן יש דין של 'ביאת כולכם', וכל זמן שלא הייתה 'ביאת כולכם', הרי שלא הושלמה הביאה, והוא חיסרון בעצם קדושת הארץ. ולכן בביאת עזרא לא חלה הקדושה בארץ עד הזמן של ביאה שלישית שתהא 'ביאת כולכם', בשעת ביאה. ואם כן הביאה השלישית שהיא משלימה את חיוב הארץ בתרומות ומעשרות ושמיטה ויובלות, והיא מזקיקה תנאי קידוש מקוריים, ואם כן לסברה זו צריך שיעשו פעולת קידוש על ידי בית דין כמו עצם ירושת הארץ (לשיטת הרדב"ז שהיו צריכים בית דין בזמן קידוש הארץ). הקדושה השנייה הייתה לתועלת בקדושת הארץ, ואולם שלמות דין ירושתה תהיה רק אם תושלם גם 'ביאת כולכם'. על פי הסברו של הגר"ח יובנו היטב דברי הרמב"ם "וכן לעתיד לבוא בביאה שלישית בעת שיכנסו לארץ יתחילו למנות שמיטין ויובלות ויקדשו בתי ערי חומה."

ולכאורה אם קדושה שנייה קדשה לעתיד לבוא מדוע צריכים שוב לפעולת קידוש מחודש של שמיטין ויובלות, אלא ע"כ יש כאן השלמת הקדושה השנייה. נראה שלדעת הגר"ח עצם הימצאות רוב ישראל איננה מקדשת את הארץ אוטומטית, אולם לפי שיטת הכסף משנה³⁰ הקדושה של עזרא חלה והיא קיימת אלא שיש תנאי של 'ביאת כולכם', ואם ייווצר מצב שבו רוב ישראל יהיו על אדמתם יתחייבו בתרומות ומעשרות מדאורייתא.

מדברי החזו"א³¹ ואבן האזל³² עולה שלענין תרומות ומעשרות אם יהיו 'רוב יושביה עליה' יתחייבו בתרומות ומעשרות מדאורייתא. ונראה שלשיטה זו

29. הלכות שמיטה ויובל פרק יב הל' טז.

30. הלכות תרומות פרק א הל' כו.

31. שביעית ס"י כה ס"ק ה.

32. הלכות בית הבחירה, פרק ו הל' טז אות ה.

מה שחידש הרמב"ם והצריך חידוש הדברים הללו, אין פירושם שיחזרו ויעשו קידוש, אלא הדבר ינהג אוטומטית בחידוש הדברים.

ו. מצוות חלה בזמן הזה

החזו"א³³ כתב:

הא דכתב הר"מ דדין תרומה ומעשר כדין חלה לענין תנאי ד'ביאת כולכם', אין השתוותם גמורה, דבחלה קידוש הארץ מתחילה נתהווה על ידי ביאת ישראל לארץ ולכן נתחייבו בחלה בז' שכבשו, ובעליית עזרא כיון דלא הוי ביאת כולכם (כדאמר כתובות כה) **לא נתקדשה לענין חלה**, ואף אם ישובו רוב ישראל קודם הגאולה העתידה לא יתחייבו מה"ת בחלה שאין קידוש אלא על ידי מלך או נביא ומיהו אפשר דקידוש לחלה כיון דבביאה תלי רחמנא א"צ מלך ונביא, אבל אכתי יש לומר שאין קידוש חדש בזמן הגלות.

אבל תרומה קידוש הארץ הוא על ידי מלך ונביא וישראל להסכים שתתקדש, ולא נתחייבו ישראל בתרומה בז' שכבשו, ורק תנאי ד'ביאת כולכם' ילפינן תרומה מחלה, ואם ישובו רוב ישראל אף בזמן הגלות תחזור חיוב תרומה מה"ת וכמו שפירש הכסף משנה פ"א מה"ת הכ"ו הא דכתב רבינו שם ה"א שנוהג שלא בפני הבית ובה"ה שקדושה שנייה נתקדשה לעתיד לבא.

לדעת החזו"א בדעת הרמב"ם שביאת כולכם במצוות חלה, היא עצם הקידוש, ואלו דין תרומות ומעשרות 'ביאת כולכם' איננה עצם הקידוש אלא תנאי חלות המצווה, ולכן מצוות תרומות ומעשרות יכולה להתחדש בכל זמן, אבל דין חלה לא יכול להתחדש אפילו יהא מצב של 'ביאת כולכם'. ודבריו צריכים עיון מנ"ל שלא עושים קידוש חדש בזמן הגלות, ואפילו אם בעינן מלך שמא למלכות ישראל בימינו יש כוח של מלך לעניין זה שיכולים לקדש ב'ביאת כולכם', ושמא אין זה זמן הגלות שכתב עליו החזו"א, ואם כן יש סברא לומר שכאשר בארץ ישראל יהיו בה רוב יושביה יתחייבו גם בחלה מדאורייתא אפילו לדעת החזו"א.

33. שביעית סי' כא ס"ק ה.

ז. שמיטה ויובל

במצוות היובל שדינה כתרומות ומעשרות לעניין 'ביאת כולכם', ואם כן כאשר יהיו רוב היהודים בארץ ישראל, לכאורה גם היובלות ינהגו. ואולם לכאורה ביובל חסר עוד תנאי והוא שהשבטים לא יהיו מעורבים זה עם זה, ואולם כבר שאל הרמב"ן על ר"ת הסובר שיובל נהג בבית שני והרי השבטים היו מעורבים זה בזה, ואין כל אחד מכיר נחלתו ואם כן כיצד נהג היובל מדאורייתא? ובספר תורת יהונתן³⁴ כתב שתנאי שהשבטים לא יהיו מעורבים זה בזה הוא תנאי בכיבוש, אבל אחר שכבר הייתה חלוקה אחת הרי שאין הם מעורבבים יותר, או משום החלוקה הראשונה שהיא קיימת או משום שבמקום ולא יעשו חלוקות נוספות הרי שמשמע שבאו לארץ כבר הכיר כל אחד את חלקו, ואין עוד מעבר אדמות וממילא המצווה חלה.

אולם בכל אופן הרי לעניין היובל אנו צריכים לדעת הרמב"ם³⁵ בית דין גדול למניין וקידוש, ולא יועיל לנו 'ביאת כולכם', אלא צריכים גם שבית הדין הגדול שיקדש.

לעניין השמיטין הרי ששוב נשאלת השאלה אם שמיטה ויובל קשורים זה בזה, וכמו כן יש לדון אם בשביעית צריך שכל אחד יכיר את חלקו או לא.³⁶

ח. כולכם או רובכם

עדיין נשאלת השאלה אם בעניין 'ביאת כולכם' אפילו רוב מועיל.

לדעת ר"ת³⁷ נציגי שבטי ישראל מספיקים על מנת להחשיבו ככיבוש רבים, אולם כל זה לדין 'כל יושביה עליה', אבל לעניין 'ביאת כולכם' כבר כתבו התוספות³⁸ שבעניין 'ביאת כולכם', ונשאלת השאלה האם לפי הסבר זה בעינין שיהיו ביאת כולכם או שמא אפילו רובם אהני?

לכאורה יש להביא ראיה שצריך ביאת כולם ממש, שהרי הרמב"ם³⁹ כתב "כשם שהיו בביאה ראשונה" ואז לכולי עלמא היו כולם ממש, ואם כן, צריך את כולם. ועיינו בבית הלוי⁴⁰ שכתב בשמו של ר' חיים בנו, לחדש שהצורך

34. פ"א אות ז.

35. הלכות שמיטה ויובל פ"י ה"א.

36. עיינו "ארץ חמדה" ספר א שער ב אות ז.

37. גיטין לו ע"ב ד"ה בזמן.

38. נידה מז ע"א, ד"ה "כולהו".

39. רמב"ם תרומות פ"א הל' כו.

40. ח"ג סי' א אות ד.

ב'ביאת כולכם' נובע מכך שצריך כיבוש וחלוקה, וללא 'ביאת כולכם' אין את היסוד של חלוקה, שהרי כל אחד צריך לקבל את חלקו, ואם כן לפי דברי הר"ח הללו נראה שצריך 'ביאת כולכם' ממש, ובלא 'ביאת כולם' הרי שאין חלוקה, ולכן אין אפשרות לקיום מצוות תרומות ומעשרות מדאורייתא אפילו אם יהיו רוב ישראל על אדמתם. אולם אפשר לומר שאמנם בביאה ראשונה היו כולם ממש, אבל כשם שבכל התורה כולה רובו ככולו, כן גם בדין זה רוב העם מספיק על מנת להחשיבו ככולו. ונראה להביא ראיה מדברי רש"י בהסבר הגמרא⁴¹ "וכי אסקינהו עזרא לאו כולהו סליק" – "רובן נשארן בבבל" דהיינו את המילה "כולהו" שהובאה בגמרא הסביר רש"י בלשון "רובן", ומשמע שאם רובן היו עולים לארץ, הרי שהיה נחשב להיות כאילו כולהו סליק.

הגרש"י ז"ל⁴² הוכיח כן מדברי הגמרא⁴³ הלומדת שאין גוזרין גזרה על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכולים לעמוד בה, מלשון הפסוק "ואותי אתם קובעים הגוי כולו - אי איכא גוי כולו - אין, אי לא - לא". וכן נראה מלשון החזו"א,⁴⁴ שמספיק רוב העם ולא צריך כל העם.

ט. סיכום

העולה לנו שבעזרת ה' בשעה שתהא עליית כולכם, ואפילו רוב יהודי העולם יהיו בארץ ישראל, **הרי שלעניין שמיטה ויובל נראה שלא יחודשו מדאורייתא**, אולם לעניין תרומות ומעשרות נחלקו האחרונים: לדעת הגר"ח שסובר שלא יחולו עד שתיעשה פעולת קידוש; ואילו לדעת אבן האזל והחזו"א תחול חובה מדאורייתא. לעניין חלה - דעת החזו"א היא שלא תחול עד שיהא מלך ונביא; ויש מקום לסברא שגם חלה תהא מדאורייתא.

41. כתובות כה ע"ב.

42. במאמר "המדינה העברית וקדושת הארץ", תחומין י עמ' 25.

43. עבודה זרה לו ע"ב.

44. שביעית ס"י כא ס"ק ה.